

DVE TVÁRE A JEDNA FACKA

TRHU PRÁCE

ROBERT CHOVANCULIAK

robert.chovanculiak@iness.sk

Najdôležitejším ukazovateľom slovenskej ekonomiky za posledných 5 rokov je vývoj miery nezamestnanosti. Tá postupne klesala od prvého štvrťroku 2013 a klesla až na skoro polovicu v prvom štvrťroku 2018. Miera nezamestnanosti klesla z viac ako 14 % na skoro 7 %.

Tento pozitívny vývoj nebol zásluhou jedinečnosti slovenskej politiky trhu práce, ale odzrkadľuje celkový vývoj ekonomiky v EÚ. Medzi rovnakými rokmi klesla priemerná nezamestnanosť v celej EÚ z 11 % na 7,1 %. V ôsmich krajinách klesla miera nezamestnanosti rýchlejšie ako v SR. Medzi nimi sú aj naši traja susedia z V4. Na Slovensku síce klesla miera nezamestnanosti o 48 %. V Poľsku však o 58 %, v Maďarsku o 64 % a v Českej republike až o 68 %. A to všetky tri krajiny mali v roku 2013 nižšiu mieru nezamestnanosti, teda klesali z nižších absolútnych čísel ako SR.

Tento pokles nezamestnanosti začali niektorí politici považovať za jasný signál toho, že Slovenskej ekonomike sa výrazne darí a môžu si tak dovoliť stupňovať intervencie do trhu práce. Za posledných 5 rokov vlády schválili zvýšenie minimálnej mzdy o 42 %, čo je dvojnásobná rýchlosť oproti rastu priemernej mzdy (22 %). Nedávno vláda zaviedla a zvýšila príplatky za prácu cez sviatky, víkend a nočné.

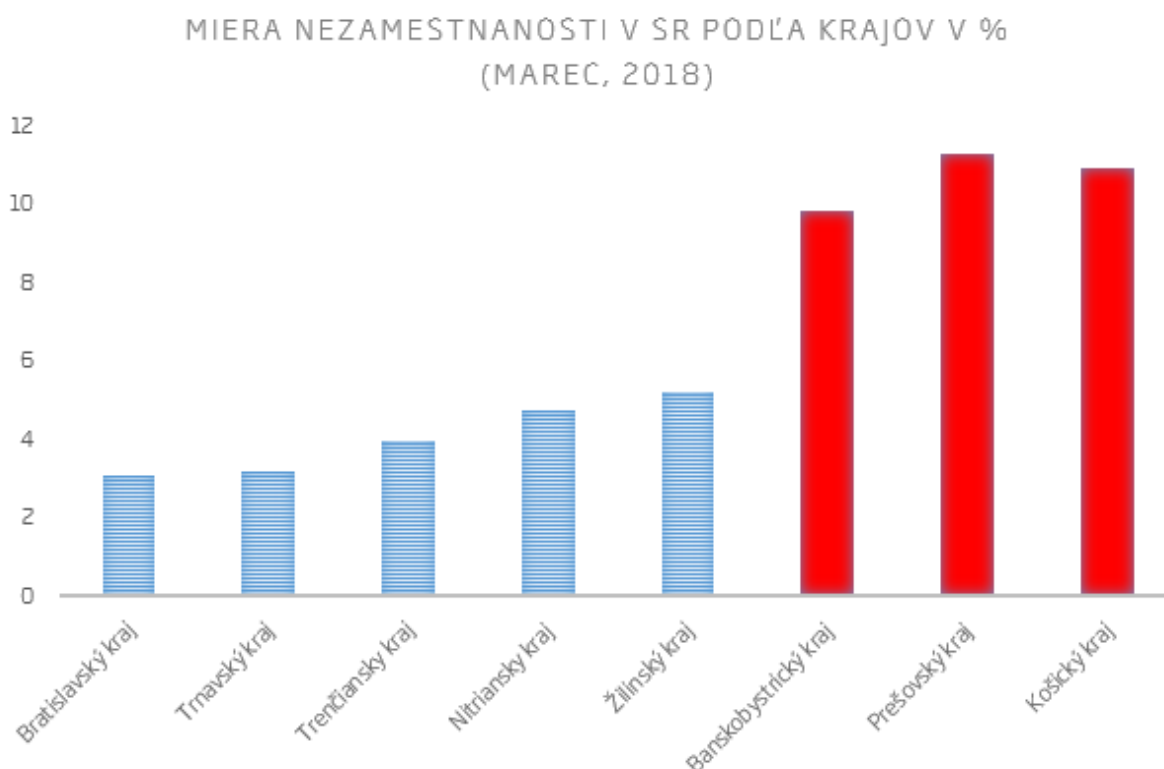
Pomyselnú korunu týmto opatreniam predstavili nedávno odborári s ich návrhom na zvýšenie minimálnej mzdy na úroveň 635 eur. Aj keď tento návrh v tomto(!) roku pravdepodobne neprejde, to nemení nič na tom, že aj ďalšie plánované zvyšovanie minimálnej mzdy na(d)

úroveň 500 eur len vrazí väčší klin medzi dva trhy práce, ktoré na Slovenskú máme.

Robiť verejnú politiku len na základe priemerov je však veľmi nebezpečné. Pri súkromných rozhodnutiach chápeme nebezpečenstvo plynúce z agregovaných údajov. Nikto by sa pravdepodobne nešiel brodiť riekou, o ktorej vie len to, že je v priemere hlboká jeden meter. Uprostred totiž môže čakať niekoľkometrové prekvapenie. V takejto situácii sú však politici, ktorí na základe agregátov a priemerov prijímajú plošné opatrenia, ale ignorujú veľké rozdiely medzi regiónmi Slovenska. Bezhlava sa púšťajú do nebezpečných intervencií, ktorých náklady však budú niest ostatní – častokrát nízko-zarábajúci ľudia zo zaostalých regiónov.

Dve tváre slovenského trhu práce

To, že na Slovensku prestáva byť nezamestnanosť problém, neznamená, že je tomu tak v každej časti Slovenska. Slovenský trh práce má dve tváre. Na jednej strane sú to kraje ako Bratislavský, Trnavský a Trenčiansky, kde je miera nezamestnanosti pod (alebo okolo) 4 %. Teda môžeme povedať, že nezamestnanosť v týchto krajoch už nie je problém a vzniká skôr opačný problém – nedostatok pracovných síl. Na druhej strane sú však Banskobystrický, Prešovský a Košický kraj, kde sa miera nezamestnanosti pohybuje okolo 10 % a viac.

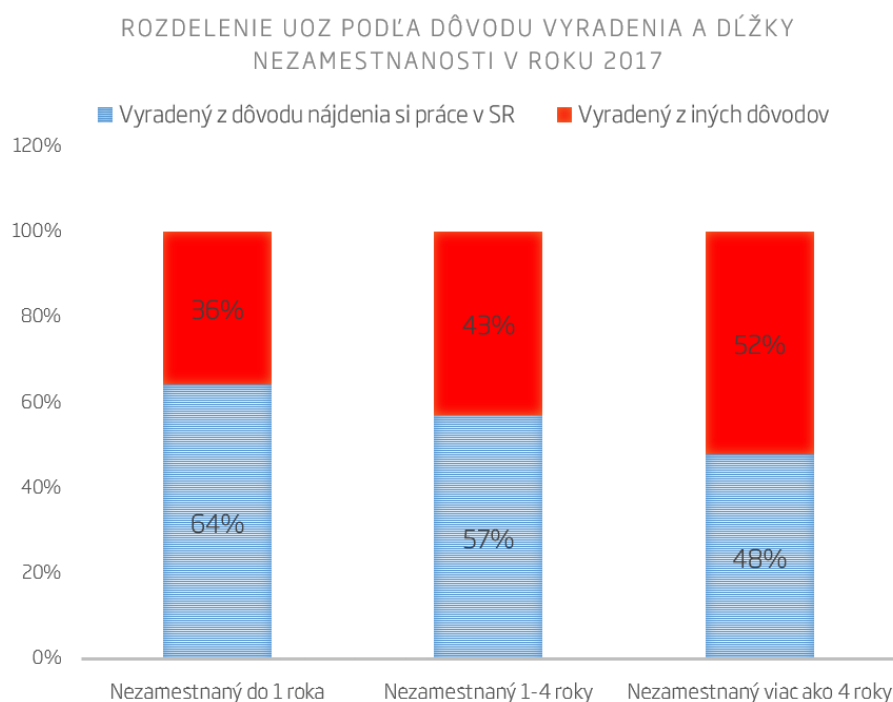
V dvoch západných krajoch (Bratislavský a Trnavský) je dokonca už viac voľných pracovných miest ako nezamestnaných. Naopak v troch zaostávajúcich krajoch čaká v priemere 6 až 8 nezamestnaných na jedno voľné pracovné miesto. Keď sa pozrieme na zaostávajúce kraje ešte podrobnejšie, tak zistíme, že v okresoch ako Rimavská Sobota, Medzilaborce, či Gelnica čakajú desiatky nezamestnaných na jedno voľné pracovné miesto. V okrese Poltár je dokonca 67 nezamestnaných na jedno voľné pracovné miesto.

Dobrou ilustráciou rozdielov na trhu práce medzi východom (resp. stredom) a západom SR je porovnanie počtu nezamestnaných v okrese Rimavská Sobota s piatimi bratislavskými okresmi. Napriek tomu, že v bratislavských okresoch je päťkrát viac obyvateľov ako v okrese Rimavská Sobota, má menší počet nezamestnaných. Dvojtvárnosť trhu práce v SR dotvára skutočnosť, že Bratislavskom kraji je rovnaký počet voľných pracovných miest ako v Banskobystrickom, Prešovskom a Košickom kraji dokopy.

Taktiež aj problém dlhodobej nezamestnanosti nie je v celej krajine rovnako akútny. Na západnom Slovensku tvoria dlhodobo nezamestnaní len jednu pätinu až jednu štvrtinu zo všetkých nezamestnaných. Vo východných častiach tvoria viac ako polovicu. Problém je ešte vypuklejší, keď sa pozrieme detailnejšie na podskupinu dlhodobo nezamestnaných. Konkrétne nezamestnaných, ktorí sú bez práce 4 a viac rokov. Tí tvoria na západe len pár percent

zo všetkých nezamestnaných (6 -11 %). V troch zaostávajúcich krajoch je to však až 25 % - 28 %. Inými slovami, v týchto regiónoch je každý štvrtý nezamestnaný bez práce viac ako 4 roky.

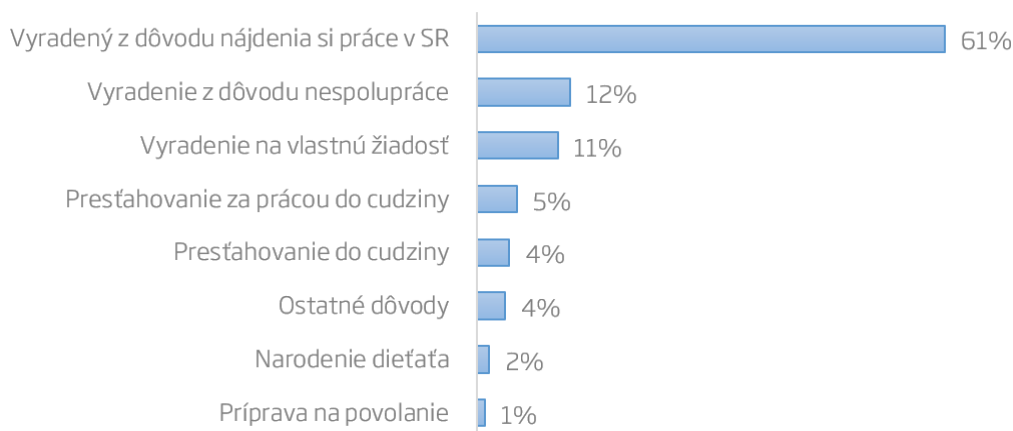
Na druhej strane treba priznať, že celkový počet dlhodobo nezamestnaných v čase poklesol. Na začiatku roka 2013 bolo nezamestnaných 435-tis. ľudí a z toho 215-tis. dlhodobo (z nich 65-tis. viac ako 4 roky). V roku 2018 už bolo nezamestnaných len 188-tis. ľudí z toho 81-tis. dlhodobo (z nich 40-tis. viac ako 4 roky). Tento úspech však znova nebol rozdelený rovnomerne po celom Slovensku. Tri zaostávajúce regióny zaznamenali najnižšiu mieru poklesu dlhodobých nezamestnaných (od 50 do 60 %). Pričom v ostatných regiónoch bola táto miera poklesu od 64 % do 84 %. Aj z toho dôvodu ostalo v zaostávajúcich regiónoch veľké množstvo dlhodobo nezamestnaných oproti ostatným regiónom. V Bratislavskom, Trnavskom a Trenčianskom kraji je spolu menej ako 8-tis. dlhodobo nezamestnaných. Pričom len v Prešovskom kraji je ich viac ako 22-tis.

Nanešťastie ani spomínaný pokles počtu dlhodobých nezamestnaných automaticky neznamená, že všetci vyradení nezamestnaní si našli prácu. Vyradenie z evidencie uchádzačov o zamestnanie môže mať rôzne dôvody. Nájdenie si práce je len jeden z viacerých dôvodov. Uchádzač môže byť vyradený aj z dôvodu, že sa mu narodí dieťa, odíde do cudziny, sám požiadá o vyradenie, alebo jednoducho nespokojuje s úradom práce. Podiel vyradených z jednotlivých dôvodov sa líši podľa dĺžky nezamestnanosti uchádzača o prácu. Tí, ktorí boli nezamestnaní kratšie ako jeden rok vo väčšine prípadov opúšťajú evidenciu z dôvodu, že si našli prácu (64 %). Medzi nezamestnanými, ktorí boli v

evidencii 1-4 roky, je tento podiel už nižší (57 %). A v skupine nezamestnaných viac ako 4 roky, bolo už len 48 % vyradených z evidencie takých, ktorí si našli prácu na Slovensku.

Podiel rôznych dôvodov vyradenia UoZ z evidencie v roku 2017

Keď sa pozrieme na všetkých vyradených uchádzačov o zamestnanie ako celok, tak najväčšiu skupinu tvoria tí, ktorí si našli prácu. Napriek tomu až skoro jedna štvrtina všetkých vyradených boli vyradení z dôvodu, že nespolupracovali s úradom práce, alebo boli vyradení na vlastnú žiadosť. Ľudia, ktorí odišli z nejakého dôvodu do zahraničia tvorila približne 10 % všetkých vyradených.

Výsledkom je, že 39 % nezamestnaných, ktorí boli vyradení z evidencie, si v skutočnosti nenašlo na Slovensku prácu. Aj oni však prispeli k nižšej miere nezamestnanosti. Ďalším faktorom, ktorý prispieva k nižšej miere nezamestnanosti, sú ľudia pracujúci v rámci dočasnej, príležitostnej alebo sezónnej práce. V roku 2010 bolo takto pracujúcich ľudí 86 tis., v roku 2013 ich už bolo 132 tis. a v roku 2017 až 195,6 tis.

Jedna facka minimálnej mzdy

Na Slovensku tak máme dve tváre trhu práce. Na jednej strane sú regióny, kde sú desaťtisíce voľných pracovných miest, na ktoré nemá kto nastúpiť. Na druhej strane máme zaostávajúce regióny, kde stále desiatky ľudí čakajú na jedno voľné pracovné miesto. V takejto situácii je nebezpečné postupovať spôsobom, akým postupuje súčasná vláda. Tá sa tvári, ako by existoval len jeden slovenský trh práce a podľa toho prijíma intervenčné opatrenia:

- Razantne zvyšuje minimálnu mzdu – medzi rokmi 2013 a 2018 vzrástla priemerná mzda o 22 %, zatiaľ čo minimálna mzda až dvojnásobnou rýchlosťou 42 %.
- Toto zvyšovanie minimálnej mzdy negatívne zasahuje predovšetkým zaostávajúce regióny. Napr. v Prešovskom kraji dosahuje minimálna mzda už úroveň 72 % mediánovej mzdy, pričom v Bratislavskom kraji je to 48 % (naše odhady za rok 2018).
- Zvyšuje daňovo-odvodové zaťaženie nízko zarábajúcich ľudí. Ľudia zarábajúci minimálnu mzdu čelili roku 2015 celkovému daňovo-odvodovému zaťaženiu ich práce vo výške 26 %, v roku 2018 je to až 36 %. Výsledkom je, že z posledného zvýšenia minimálnej mzdy si v čistom polepšili ľudia len o 8 %, zatiaľ čo verejná kasa až o 32 %.
- Zaviedli sa a zvýšili príplatky za prácu cez sviatky, víkendy a nočné.
- K nákladom zamestnávania treba pripočítať aj vstupné náklady ako vstupná lekárska prehliadka, zakúpenie ochranných pomôcok a vydanie stravovacích poukazov. Tie spolu tvoria skoro 100 eur.

Všetky tieto náklady väčšou mierou negatívne dopadajú práve na zaostávajúce časti Slovenska a zhoršujú možnosti dlhodobo nezamestnaných vrátiť sa do pracovného pomeru. Taktiež ohrozujú tvorbu nových pracovných miest v zaostávajúcich regiónoch a v budúcnosti pri prípadnom spomalení ekonomiky môžu dokonca ohroziť aj existujúce pracovné miesta. Slovensko má totižto veľké zastúpenie nízko produktívnych firiem, ktoré síce spolu tvoria len 30 % produktu slovenskej ekonomiky, ale zamestnávajú až 2/3 zamestnancov. V týchto firmách dosahujú mzdy až 80 % celkovej pridanej hodnoty. Predstava, že zamestnávateľia sedia na truhlách plných eur, kupujú za ne lietadlá, a teda majú veľký priestor na zvyšovanie miezd, je mylná. Externé šoky v podobe spomalenia ekonomického rastu alebo ďalšieho administratívneho zvyšovania mzdových nákladov tak môžu týmto firmám spôsobiť výrazne problémy¹.

Riešením je v zásade presný opak toho, čo robí vláda. Nezamestnaní v týchto regiónoch potrebujú, aby vláda:

- Prestala neúmerne zvyšovať plošnú minimálnu mzdu
- Zaviedla odpočítateľnú položku na sociálne odvody (na starobné a invalidné poistenie) a znížiť tak vysoké daňovo-odvodové zaťaženie nízko zarábajúcich
- Adresnosť tohto opatrenia by mohla zvýšiť regionálna (resp. podľa okresov) diferenciácia odpočítateľnej položky. Nominálne by bola hrubá minimálna mzda na Slovensku všade rovnaká, ale v zaostávajúcich regiónoch by boli jej negatívne dopady minimalizované, náklady zamestnávateľa by boli nižšie, a čistý príjem zamestnanca vyšší.

V nasledujúcej tabuľke sú prepočítané dopady odpočítateľnej položky zo sociálnych odvodov na čistú mzdu zamestnanca aj celkové náklady práce pre zamestnávateľov.

Tabuľka: porovnanie súčasného stavu s minimálnou mzdou 480 eur a nami navrhovaného opatrenia

	Mzdové náklady		Čistá mzda	
Súčasný stav		648,96 €		397,36 €
Návrh INESS		567,36 €		424,57 €
Rozdiel	MÍNUS	81,60 €	PLUS	27,21 €

Zdroj: vlastné prepočty

Takéto opatrenie by prinieslo dva efekty. Na jednej strane by v zaostávajúcich regiónoch poklesla cena práce. Mzdové náklady na najnižšie ohodnocovaných zamestnancov by klesli o 81,60 eur. To by pomohlo zmierniť problém zaostávajúcich častí SR s vytváraním nových pracovných miest pre nízko kvalifikovaných. Zároveň by vzrástla motivácia nezamestnaných ľudí si hľadať prácu. Čistá mzda v našom návrhu vzrastie o 27,21 eur.

Samozrejme, tieto opatrenia nie sú absolútnou odpoveďou na všetky ekonomicko-sociálne problémy, ktorými trpia zaostávajúce regióny. Sú to však nutné podmienky, ktoré umožnia postupné zlepšovanie situácie na trhu práce. Ak tieto regióny budeme aj naďalej dusiť intervenciami², ktoré zhoršujú situáciu a zvyšujú náklady zamestnávania, problémy s (dlhodobo) nezamestnanými tu len ťažko odstránime.

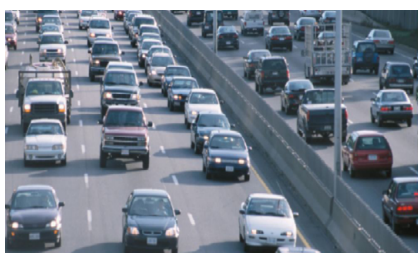
Poznámky

1. <http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=11741>
2. Vid' Index pružnosti zamestnávania 2018 dostupný na <http://iness.sk/sk/index-pruznosti-zamestnavania-2018>

Ing. Róbert Chovanculiak, Ph.D. Do INESS nastúpil po predchádzajúcej spolupráci v roku 2015. Absolvent Ekonomickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, kde absolvoval aj postgraduálne štúdium na katedre Verejnej ekonomiky a regionálneho rozvoja. Vo svojom výskume sa venuje fungovaniu verejného sektora, internetovým technológiám a školstvu.

Aktuálne publikácie

EVIDENCIA VOZIDIEL

Hodiny strávené na Dopravných inšpektorátoch čakáním sú už súčasťou moderného folklóru. Tieto nenáročné úkony sa pritom dajú rýchlo a lacno zjednodušiť, čo by ušetrilo čas občanov, ale aj verejné financie. Píšeme o tom v publikácii **Efektívnejšia a lacnejšia evidencia vozidiel**.

INVESTIČNÉ STIMULY V ROKU 2017

Za rok 2017 vláda poskytla 15 spoločnostiam celkovú štátnu pomoc vo výške 83 945 520 €, čo predstavuje oproti roku 2016 skoro dvojnásobný počet podporených spoločností. Ďalšie štatistické informácie o pomoci za rok 2017 nájdete v INESS na tému: **Investičné stimuly v roku 2017**.

RÝCHLEJŠIE SÚDNICTVO

Dĺžke súdnych sporov sa venuje INESS na tému **Rýchlejšie súdnictvo pre kvalitnejšie podnikanie**. Pozreli sme sa na vývoj dĺžky sporových konaní v obchodnom práve, práve duševného vlastníctva a v pracovnom práve, na odvolacie konania, či finančné kompenzácie za prieťahy.